

Nacsinák Gergely András

A LÁTHATÁR VAGY A TENGER

HORGAS BÉLA VERSÉHEZ

2018-12-14 | **ESSZÉ, HORGAS BÉLA VERSÉHEZ**

KÉRDÉSEI AZ ÉGEINÉL

*vagy lépked éppen az Arisztotelész utca sarkán
hibiszkuszfák hullatják lila lampionjaikat
vagy szerelme hullámvásába merül
és a szemfájdító kékségek méhének gyümölcse
mint a mindenség mediterrán páráiban úszó sziget:
alakot ölt
szemhéja belső falán evező árnyak
lesz-e még kérdés?
kérdézi
vagy visszavonulás következik már a világtalan porba?
s ott az Égei igéje mint a képzelet kódja sem létezik?
ott nem lesz mit fejteni-rejteni?
ott nincs kérdezhető?
hallgatunk
kimondatlan szavait fövényre írja a víz
percenként húszat
eltöröl
s megvan a vers: kérdései az Égeinél*

Amúgy is, de valami okból különösen az Égeinél: az ember a *mondható* és a *látható* feszültségében áll minden egyes pillanatban. A tenger, példának okáért: látható és mondhatatlan. És nem csak látható, de a szem számára talán nincs is nagyobb felszabadulás e világon, mint tengert nézni; hacsak nem számítjuk a misztikusok kiváltságát, akiknek néhanap megadatott, hogy az égi dolgokat közvetlenül szemrevételezzék. Nekünk, többieknek, marad az ég tükörképe, ez a mennyei visszfény, a tenger. Ami osztozik az előbbiekkal abban, hogy kimondhatatlan. Pál apostolnak, szegénynek, egész a harmadik égig kellett utaznia, hogy „kimondhatatlan szókat” (*arréta rémata*) találjon. Hiába, ő sosem kímélte önmagát; nekünk általában elég volna egy repülőjegy az Égei-tengerig, hogy a szavunk elakadjon a kimondhatatlant bámulva. *Arréta rémata*: – „szótlán szavaknak”, „elbeszélhetetlen beszédnek” is lehetne fordítani. Ilyen szavakkal beszél a tenger.

Tudom jól, milyen „lépkedni éppen” az Arisztotelész utca sarkán (tér voltaképpen, Szaloniki korzója, középen pálmafák, két oldalt elegáns házak állnak sorfalat). Az ember befordul valamelyik merőleges utcáról, teszem azt az Egnatiáról vagy a Cimiszkiről, voltaképp mindegy is, mert mind olyan, akár az épülettömbök közé ékelt szűk kanyon, és akkor, a sarkon az árnyékból kilépve egyszeriben szemközt találja magát a végtelennel. Kitárul a tér, pontosabban egy futó sóhajjal tovatűnik, a korzó végén megilletődve hátrébb húzódnak a házak, félkör alakú teret nyitva, amolyan amfiteátrum-szerűséget, és szemben, a színpad helyén nincs más, csak súlytalan lebegés – a tenger. Csillámló, sziporkázó, üde és mosolygó semmi. Pontosan ilyen volt a mindenség színpada a Genézis könyve szerint, még mielőtt a négybetűs direktor benépesítette volna makacs főhősökkel: tiszta lehetőség, két, egymásra vetülő lebegés, a vizeké és a léleké. Reggelente vagy alkonyatkor ugyan alkalmasint a színpad mögötti szkénéből is felsejlik valami, de mivel a *szkéné* ez esetben az Olümposz hegytömbje, valahol a meghatározhatatlan messziségbe vetve, nem állíthatjuk, hogy *lezárná* a teret: az megmarad tengernek, megmarad végtelennek. Persze, ha az ember nemcsak *befordul* azon az akármelyik sarkon, hanem folytatólagosan le is battyog az Arisztotelészről elnevezett utcán vagy téren a tengerig, mindjárt jóval kevésbé elvont eszmetársítások kerítik hatalmába. Az öböl vizén jó eséllyel ringatózik némi szemét, talán egy-két felfordult hal is, a kék semmi (közelről zöldes és itt-ott habos valami) pedig tankereket és teherhajókat dajkál – de attól ez még, mindent összevetve akkor is – tenger. Mindegy, mi ölt belőle alakot, ha *belőle* ölt alakot, ha ő hozza szemünk elé, ha „a szemfájdító kékségek” méhének gyümölcse, legyen az sziget vagy tanker vagy Aphrodité.

*

És akkor ott állunk, a sarkon, a pergő hibiszkuszvirágok között, vagy lent a víznél: szótlanul, pontosabban, a szavaktól elhagyatva. Mert jó, a tenger látható, szemlélhető, elmerül benne a tekintet, és a tekintetben tükröződik a tenger, de mindez mi végre, ha nem lehet visszahozni ide, a szavak innenső partjára? A tenger megtapasztalható, sőt, nála intenzívebb tapasztalás talán nincs is e világon: ízlelhető, szagolható, tapintható, lehet vele játszani, viaskodni, alkudozni, tenni neki a szépet; tud simogatni, marni, ringatni, el tud csábítani és meg is tud ölni – egyszóval csaknem

mindent tud, és minden megtudható róla, csak éppen ez a tudás semmiféle szóba nem öltöztethető. Hajszállra, mint a szerelem. Lehet megmerülni a hullámaiban, de fecsegni róla nem érdemes. Mi módon közelíthet akkor hozzá egy mindörökké beszélni kárhozottat, minduntalan szavak füzérébe kapaszkodó jöttment? Hát úgy, hogy kérdez.

*

Kik ezek a tovatűnő árnyak, a szemhéj belső falán evezők? Argonauták, akik Iaszón vezetésével Kolkhisz ködbe burkolt hegyei felé tartanak, vagy akháj harcosok, bronzvértben, a trójai partokra menet? Netán Nagy Sándor flottája, útban Ázsia felé, a csaknem biztos halál és a biztos halhatatlanság hadjáratában? Ők mind a „világtalan porba” tértek, ám vonulásuk semmiképp sem *visszavonulás*: nevek és énekké hímzett szavak maradtak utánuk, és persze itt maradt utánuk ez a tenger, amely már akkor is itt volt, és itt lesz ezután is, ez a teljesen más és pontosan ugyanaz.

*

Akárkik volnának is ezek az evezősök (az attikai cserépedények fekete gályáinak legénysége a szemhéj vöröslő egén), most nevezzük őket egyszerűen csak így: a *tovatúnők*. Akiket elnyel a láthatár vagy a tenger: az alakatlan és a mondhatatlan. „Lesz-e még kérdés?” – néz utánuk tűnődve a jöttment, zsebre dugott kézzel álldigálva az Arisztotelész utca sarkán. Nem a *mondhatót* kéri számon, de legalább a kérdést reméli átmenteni: habár kérdezni is csak olyasmire kérdezhetünk, ami alakot ölt; amire verbálisan rábökhetünk, akár a mindenség páráiból felsejlő szigetre. De ha *ott* nem ölt alakot sem sziget, sem tanker, sem – vegyük a legjobb esetet – Aphrodité? Ha minden pára csak és minden lebegés? Mihez kezd majd ott ez az örökké kérdező, alakot kereső, fejteni-rejteni valót kutató szempár?

*

A hibiszkusz úgy virágzik, hogy bokrétája állandónak látsszék, holott nem az. Virága pillanatnyi: jószerivel csak egy napig nyílik, aztán lehull – de tözsomszédágában máris egy másik bomlik ki, amellet már készül a következő, így ember legyen a talpán, aki a hervadásnak és virágzásnak ezt a sokszólamú ritmusát követni képes. Mint a tenger mozgása: a hullámozás állandó, de a hullámok nem azok. Partot érnek, kifutnak a homokra vagy százsínű kavicságyra, és elenyésznek. De máris jön egy másik. Azt ismét követi egy másik. Vagy ugyanaz? És megint. Közben nem változik semmi, és nem marad semmi ugyanolyan. Surrog a homok, zörrennek a kavicsok. Mozdulatlanul moccan a tenger. A végtelen nyomot hagy a fövényen.

*

A tenger meg mondja a magáét a saját mondhatatlan nyelvén, örökké egyformán és sohasem ugyanúgy: „percenként húszat eltöröl”, felírja a még egyszer ugyanazt és mindig egészen mást, egy másik hullám eltörli ezt is, a fövény irkáján így készül a vers, amelyet megírni nem, talán csak megkérdezni lehet.

*

Egy napon meghal s körülötte majd
sok-sok mérföldre nyújtózik ragyogva
a valóság, a dúsan jelenvaló,
a teljes-tudomány, varázs, egész-idő.
A balgaság függőkertjei, a távoleső
fenség, ameddig a gondolat eltalál,
bár a csalogány tavasztelítő dala odalett
a harmateregető mezőkről,
csupán mohó csend prédikál.

(...)

Hallgasd a vén Empedoklész, ily higgadt bölcs
csak az lehet, ki már több mint halandó,
ki nem vár lehetetlent az örökléttől.

„Isten fönséges elméje,
e rendíthetetlen szertelenség,
fecsegést nem fogad be. Minden költészet.
Nincs melyik, sem miért, sem honnét.” **[1]**

1. Lawrence Durrell: *Márványszτέlé*. Gyárfás Endre fordítása. ↑